

SZÉKESEFEJÉRVÁR.

TÁRSADALMI HETILAP.

Városi, megyei, a fejemegyei gazdasági-egylet, községi jegyzők, iskolatanács és a tanítók egyletének

A lap ára

házhöz hordással vagy postán küldve:
Egy évre 4 frt.
Fél évre 2 frt.
Negyed évre 1 frt.

Hirdetmény

a bélyegdíjon felül, minden három hasábos petisior:
Megrendelőinktől 6 — nem megrendelőinktől 8 krért
igtattatik be.

KÖZLÖNYE.

Megjelen minden vasárnap.

42. szám.

A lap szellemi részét illető közlemények a „Székes-
fejérvár” szerkesztőségének czimzandók; — a lap ára,
hirdetmények és a hirdetményekérti díjak a „kiadó-hivatal”
Klökner Péter könyvkereskedésében vétetnek fel.

Nyilttérbeni közlemények után három hasábos petisiorért
10 kr. fizetendő.

➔ Kéziratok nem küldetnek vissza. ➔

A megyei iskolatanács évnegyedes gyűléséről.

(Vége.)

Az iskolatanács mindenekelőtt az elemi népiskolák szervezése és javítási nehézségeit — tűzte ki célul — legyőzni, s ez irányban minden áldozatkészséget igénybe venni elhatározta. Elhatározta továbbá, hogy a felsőbb népiskolák felállítására előtti, az elemi iskolák berendezésénél kettőzött erélylyel fog hatni, hogy mielőbb a földadatot befejezhesse.

Bejelentetett, miszerint az elemi néptanítók segélyezésére tizenöt tanító között 710 frtnyi összeg osztatott ki. Az iskolatanács elismerőleg a kormány intézkedése iránt, örvendetes tudomásul vette a jelentést, de kötelességének tartotta azon meggyőződésének kifejezést adni, hogy a nevezett segélyezéssel csak hiányosan hiszi az ösztönzési célt elérhetőnek, mivel a csekély jutalék, csaknem pusztán alamizsna egyesek között felosztva, s ez által a tanító anyagi helyzete a jövőre korántsem biztosítható. Óhajja, hogy a segélyezés felekezeti tekintet nélkül minden tanítóra, munkás életének egész időtartamára legyen kiterjesztve olyképen, hogy a fennálló iskoláknál a népoktatási törvény 3-ik fejezete 11-ik §. alkalmazásánál kihagyandó lenne „a mint eddig szokásban volt,” illetőleg a törvény lenne módosítandó, és ez által minden hitfelekezeti tanító legalább is 300 frt.

évi díjt élvezhetne; — a tanítók fizetésének ezen minimuma általánosítható lenne, s a hívek is áldozatra lennének szoríthatók. A tanítói fizetések javítása — illetőleg valódi segélyezés által ösztönt nyújtani a tanítóknak és kedvet adni a hivatottaknak a tanítói pályára — elérve lenne.

Midőn az iskolatanács a minister figyelmét, a felterjesztésben a tanítók fizetésének javítására felhívá, elhatározta, egyuttal a népoktatási törvény egyéb hiányainak kiemelését is javaslatba hozni, a miért is e célból egy küldöttséget nevezett ki, mely a jövő évnegyedes gyűlésre megvitátás végett beterveztendő lenne véleményezését. Ezen küldöttség a következőleg alakult meg; az iskolatanácsos urak közül: Kolossváry Miklós tanfelügyelő elnöktele alatt Hoffman István, Jankó Dániel, Kaiser Sándor, Kohut Sándor, Koncz Imre, Mészöly Pál, Markus Antal, Varasdi Lajos, és Venosz Imre; a tanítói karból: Csapó Ödön, Janny József, Perényi Béla, Barabás Gábor, Galler József, Hoffer Aladár, Kerholt Elek, Herbert Nándor, Pados Gábor, Szalay Sándor és Schiffer Antal.

Az iskolatanács hivatalosan értesítetett, hogy a felnöktek tanítási díja nevében 456 forint fizetett ki.

Ez alkalommal kijelentette az iskolatanács, hogy a tanítási-díj közül a méltányosság és osztóigazság érdekében, más mód lenne alkalmazandó a jövőben. A felnökteknél, ha az irás és olvasásból a vizsga fenn tartatik, mint feltétele a tanítási bizonyítéknak; de

egyéb tantárgyakból a vizsgálat nehezen érhető el, a tanító fáradozása érdemlett jutalmától elesik. Ezért a midőn bebizonyítható lenne: hogy felnőttet tényleg tanított a tanító, az vizsga nélkül is jutalmazható legyen. Az egyes felnöttek után, személyenkinti felszámítás sem vezetett célhoz a tapasztalatok szerint, miért is az iskolatanács fölkérte az elnöklő tanfelügyelő urat, hogy kegyeskedjék közbenjárni a ministeriumnál ezen fennálló rendeletnek alkalmi módosítására.

A községi iskolatgyek rendezése körül több akadályok merültek föl. Így Martonvásárt az előljáróság több ízben felhivatott az iskolaszék kiegészítésére, illetőleg elnök megválasztására, valamint az iskolának építésére adományozott segély-pénzösszeg beszámolására. Ugy a rácz-kereszturi előljáróság felhivatott, hogy iskolájának építési tervzetét, költségvetését mutassa be a tanfelügyelőségnek. Így az ercsii előljáróság a népoktatási törvény 44. §. szakaszának végrehajtására, — de sajnos, hogy mindezeideig eredmény nélkül, a miért is az iskolatanács fölkérte a megyei hatóságot, hogy az iskolatanácsot tekintélye súlyával, s a törvény erejével támogatván, a törvény-szabta népoktatási kötelmeket a nevezett községek szükség esetén 10 frtnyi büntetés és felelősség terhe alatt kötelelességeik teljesítésére nov. 1-jére utasítsa.

Minden községi iskoláról szóló jelentést és kimutatást, valamint azok állapotát tanfelügyelő ur a jövő ülésre irásban beterveztetni ígérte.

TÁRCZA.

Egy pénzkirály életéből.

(y.) Néhány héttel ezelőtt az összes europai sajtót bejárta a hír, hogy a mesés gazdagságra vergődött Rotschild család legtekintélyesebb tagja sajtó alá készült rendezni emlékiratait, melyek világot vetendők lesznek nemcsak a világszerte ismert pénzkirályoknak eddigelé még csak vázlatosan ismert történetére, hanem — mint előre fel lehet tenni, — sok oly magánjellegű, de azért nem fontosságnélküli adatot fognak feltárni az utókor előtt, melyek szoros összefüggésben állnak a századnak még maig is élő legbatalmasabb uralkodóival.

A Rotschild család sokkal nagyobb, habár nem is mindig nyílt szerepet játszott a világtörténetben, hogy közvetlen tapasztalatainak, titkos befolyásainak leleplezése bárkit is ne érdekelné s habár előre meg lehetünk is győződve, hogy a család pénzügyi üzemei nem minden szépítés nélkül fognak szerepelni az ígért emlékiratok lapjain: annyi bizonyosan ki fog világítani még a legburkoltabb tényekből is, a mennyi teljesen elég arra, hogy egy nemével a megdöbbenő bámulatnak teljünk el e hihetetlenül meggazdagodott, de hihetetlenül is életrevaló, szivós család valamennyi tagja iránt.

A Rotschild ház alapítójának, Maier Anselmnek fia már világnevezetességek lőnek, de köztük legkitünőbb helyen okvetlenül a harmadik, Náthán áll. Ez alig volt 22 éves, mikor a meggazdagodás vágyától útelve, elhagyta hazáját s Manchesterben, mint banquier és pénzkölcsönző, kisebbszerű boltot nyitott, mely üzletnek alapját alig képezte több, mint szerény ezer forint. A körülmények annyira kedveztek neki, hogy öt év eltelté után 200,000 font sterlinggel települt le Londonban, hol rövid idő alatt ez az összeg ismét annyira emelkedett, hogy Lewy Barnatt Cohen, a City leggazdagabb pénzembereinek egyike, vejéül választotta.

Az ő tulajdonképi tere az országos kölcsönrel való speculálás volt, mi — segítve a rendkívül éles

elme és ravaszság által — óriási összegeket hajtott tárczájába. Hogy a lehető leggyorsabban kaphassa a híreket, postagalambokat tartott s egyidejűleg egész sereget szervezett a legtevékenyebb ügynökökből, kiknek kötelessége volt mindenfelé követni a hadseregeket s napról-napra, vagy ha kívántatott: óráról-órára tudatni a megtörtént legfontosb eseményeket, győzelmeket úgy, mint csatavesztéseket a postagalambok szárnyai alá rejtett titkos irásjegyek által. Minden irányban röpködtek szárnyas futárjai, ügynökei pedig szélsőben sajkákon hozták s vitték a pénzt a francia, angol s német partok között.

A leggazdagabb aratás ideje akkor állt be rá nézve, mikor Napoleon Elbából visszatért. A történeti nevezetességű „száz nap” alatt Belgiumban tartózkodott és pedig a harcztér közelében, Wellington hadseregéhez csatlakozva. Pénzszomját, még a harc veszélyei sem voltak képesek elnyomni. Junius 18-án 1815-ben Brüsszelben lovat bérelt s a watterlooi térre lovagolt. Egész vapon át a Honguemont melletti halmon tartózkodott, hogy az öldöklő csata legkisebb mozzanatát is láthassa és megfigyelhesse. Láta mint tör elő, mint húzódik vissza s majd ismét mint nyomul megint előre a francia sereg. Ugyanabban a pillanatban, mikor Napoleon meghallotta, hogy a poroszok közelednek s később naplementekor meglátta, a mint Blücher és Wellington herczeg Belle-Alliance magaslatain találkoztak, ugyanabban a pillanatban Rotschild Náthán elragadtatva kiáltott fel: „A Rotschild ház megnyerte a csatát!”

Rögtön felült lovára, s ment, nyargalt egész éjen át. Reggel ostendébe érve, a tengert oly háborgó állapotban találta, hogy nem akadt hajós, ki a túlpartra merte volna szállítani a börze nagymesterét. — Igért 5—6—800 frankot a bátor hajósoknak, ki a tengerszoroson át Deal-be vagy Daverbe szállítja, de hasztalanul — Végre a 2000 frank, mit a helyzet sürgőssége tekintetéből — bár szívszakadva — megajánlott, megadta a bátorságot egy szegény halásznak, ki istenre bízva veszendő életét s a nyomorult családot, melynek szeretete e vakmerő lépésre vitte, szerencsésen Daverbe szállította. Rotschild, a nélkül hogy megpihent volna,

rögtön a leggyorsabb lovakat bérelte ki, hogy mielőbb Londonba érjen. Oda érkeztekör még sötét volt — de sötét aggodalommal voltak eltelve a szívek is. — De mindenkinél sötétebben nézett ki Rotschild Náthán, mikor junius 20-kán a City-ben megjelent s a börzén a már megszokott oszlophoz támaszkodott. Még legbizalmasabb barátainak sem mondta meg a valót s mindössze is pár szót suttogott kíváncsi füleikbe. — „Annyi bizonyos” — — ennyit tisztán érthettek a nagy számú hallgatók — „hogy Blücher junius 16. és 17-én megverte Napoleon s hátrálásra kényszerítette; az ég tudja, mi történt Wellingtonnal.”

E hír, mint villanyfolyam terjedt s az árfolyam szállt, esett alá. Rotschild ismeretesb ügynökei másokhoz hasonlóan árulni kezdek értékpapírjaikat s másoknál még aggrályosabbnak mutatják magukat azok gyors elidegenítésében. Az ismeretlen ügynökök pedig megvesznek mindent, mi eladásra kínálatik s a beváltást csak a következő nap estéjén szüntetik meg. Náthán szekrényei junius 21-én meg vannak tömve. Egy órával később érkezik a kormány futárja a belle-alliance győzelemről szóló tudósításokkal.

A ravasz részvénytulajdonos, ki a győzelem biztos tudatával hagyta el a Honguemont melletti halmot, volt a legelső, ki sietett e szerencsés eseményt tudatni barátáival s már egy órával előbb elterjesztette annak híreit, mint ez a nagy közönség előtt köztudomású lőn. Alig szükséges mondani, hogy az értékpapírok ára gyorsabban emelkedett, mint leszállt, mikor a belle-alliancei csatáról szóló hivatalos jelentések előterjesztettek, s hogy Rotschild Náthán egy millió font sterlinggel gazdagabban támasztotta hátát a londoni börze terem déli részében álló oszlophoz.

Azonban a mily bámulatos siker követte vállalatát, épen oly gyéren engedte szivarogni az aranyeső drága cseppjeit üzletembereire, s mintha minden fillér, mit szerzett, hivatva volt volna, újabb millióknak vetni meg alapját: sokkal következetesebb üzér volt hogyszem azokból másnak is juttatott volna, — mint az egyedül hivatott utódoknak, kiknek ugyan nem sok szükségük volt még a fillérekre is.

Az iskolaszékektől beérkező számadások könyvebb fölülvizsgálat végett, a központban lakó iskolatanácsosokra, ugymint Hoffman István, Kaiser Sándor és Markus Antalra bizattak.

Előterjesztett: hogy Horváth Dezső, Klein Salamon, Stipanacz Simon, ifj. Végh János, és Zsombory Ede nem lehetvén tovább is tagjai az iskolatanácsnak, a megyei bizottmány felhivatott a megürlt helyek betöltésére. Décesy Lajos lemondása, hivatalos állása miatt szinte váratik.

Elnök előterjeszté, hogy a megyei hatóság megkeresendő volna, miszerént találjon módot az iskolai törvény végrehajtását érvényesíteni, miután számos iskolaköteles gyermeknek hiányzik a kellő helyiség az iskolázatásra. Különösen Ercsi mezővárosban a tanító lakásról gondoskodni elodázhatlanná lett. Továbbá Baracs községben, Rétszilason, az előzállási szőlőskertben, Jakabszálláson és Cséri puszán iskolák nem lévén, hogy azok felállításának lehetősége mielőbb elérthessék, a megyei hatóság felkérte, hogy az 5% iskolaadó beszedését azonnal rendelje el.

Megkeresettini határozatot a megye hatóság az iránt, hogy mindazon községekben, hol közösiskolák állittanak föl, jövőre jul. 1-jére a mintázat szerent, okmányokkal ellátott költségeloirányzataikat a tanfelügyelőséghez okvetlen betejresszék, mert az korán vétetik föl a ministeriumnál. Mulasztás esetében a község rovására és a mulasztók felelősségére fogna a költség terhe visszazállani.

Elnök előterjeszté, hogy a nm. m. minister ur 11,855. sz. alatti leirata által a községi tanítók fizetéséből levonandó 2% összegnek a tanfelügyelőséghez megküldött mintázat szerinti beszolgáltatására a községek előljárásai figyelmeztetendők. Elfogadtattott.

Tapasztaltattott, hogy több iskolai államsegélyzésben részesült községek számadásait nem terjesztik be, — minek folytán határozatba ment, hogy körlevél utján minden község figyelmeztetni fog, hol t. i. községi iskolák felállittattak, miszerent okmányokkal fölszerelt számadásait f. évi oct. hó elsejére a tanfelügyelőséghez okvetlen betejresszék.

Elnök indítványozá, hogy a megyei tanügy állapotát kimutató táblázat megküldésekor az átiratban kiemelje az iskolatanács, hogy a nem iskolázott gyermekek óriási száma követeli, miszerint hatósági közegek felelősség terhe alatt tegye kötelességükké, hogy a tanfelügyelőség által megküldött mintázat szerent a 1/4 éves kimutatásokat megszeressék s a tanfelügyelőséghez áttenni el ne mulasszák és szoros feleltre vonják az előljárókat, hol a törvény 4. §§. végrehajtását nem eszközölnék. Elfogadtattott.

Végre az iskolák körül szóval előterjesztett tapasztalatok között nagy megütközést szerzett az, miszerint a helybeli apácák vezetése alatt álló intézetben a természettudományok átalában, a történet pedig kizárólagosan német nyelven adatik elő, míg a realirányu tantárgyak részben, olyan városban mint Fejérvár, mely tőzsgyökeres magyar, holott ezen intézet, a többi hazai nevelőintézetek mellett dusan láttatik el, bizony több, mint fájdalmas hatást okozott.

Az elősoroltakból kitünik, hogy az iskola-tanács egy buzgó töredéke minden töle kitelhetőt elkövetett, hogy a nevelésügyének örvendetes lendületet adjon, s hogy azt fényesebb siker nem koronázta, nem töle származó hibából eredt. *Csitári Kálmán.*

M e g y e i.

A község-jegyzői szigorlat tárgyai és megtartási módja iránt, az 1871. XVIII. tczk. 74. 75. §§. értelmében a nmltu m. kir. belügyministerium september 25-én 29,626. szám alatt kelt leiratával megállapított szabályrendelet.

(V e g e.)

II. A vizsgáló bizottság.

2. §. A törvényhatóságnak a jegyzői képesség megbíráására hivatott állandó szakbizottsága áll az alispánból vagy helyetteséből mint elnökből, s a törvényhatóság által a hatóság területén levő községekben használt nyelvek ismeretere s a községi és adóügyekbeni jártasságra való tekintettel a helyi körülményeknek megfelelő számban kirendelt bizottsági tagokból.

A vizsgáló bizottságba, a törvényhatósági bizottság és tisztviselői kar tagjain kívül más szakértő egyének (például pénzügyi tisztviselők stb.) is felvethetnek.

A vizsgáló bizottság működési köre hat évig tart; az időközben megürlt helyek időnként betöltetnek.

3. §. Minden vizsgálatnál az elnökön kívül négy bizottsági tag jelenléte szükséges, kik a vizsgálatra a jelölt nyelvismereteire, s a 2-ik §-ban felemlített szak-képességre való tekintettel az elnök által a vizsgálatot megelőzőleg legalább három nappal hivatnak meg.

4. §. A vizsgálatban azonban nem vehetnek részt a bizottság azon tagjai, kik a szigorlóval fel- vagy lemenő ágbán, vagy negyedizig oldalrokonságban, avagy másodizig sógorságban, továbbá fogadott szülői vagy fogadott gyermeki, gyámsági vagy gondnoksági viszonyban állnak.

III. A szigorlat megtartási módja.

5. A ki a jegyzői szigorlatot letenni kívánja, tartozik e végett az alispánhoz vagy helyetteséhez, mint a vizsgáló-bizottság elnökéhez folyamodni, nyelvismereteit megjelölni, és hiteles bizonyítványokkal igazolni, hogy:

- a) a magyar állampolgára;
- b) legalább 22 éves vagy nagykorusított.

6. §. Ha a fennebbi szakaszban felsorolt kellékek beigazolvák, az alispán vagy helyettese a szigorlat letételére, a beadott folyamodványok sorrendje szerint határidőt tűz ki; ellenkező esetben pedig folyamodót, azon hiányok megjelölése mellett, melyek miatt szigorlatra nem bocsájtható, indokolt határozattal elutasítja.

Az elutasító határozat ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt folyamodványt adhatni be az alispánnál, ki azt, folyamodó bizonyítványival együtt nyolcz nap alatt, véleményes jelentése kíséretében a belügyministerhez felterjeszti.

7. §. A jegyzői szigorlat írásbeli és szóbeli.

8. §. A szóbeli szigorlatot megelőzi az írásbeli, mely az 1. §-ban felsorolt tárgyak körébe tartozó feladványoknak írásbeli kidolgozatában áll, mely alkalommal a jelölt, — a vizsgáló-bizottság által előre nagyobb számban elkészített, és három különböző feladványt tartalmazó tételekből egyet sors szerint választván, az azon levő folyamodványokat, az e végre kijelölt helyiségben, az elnök által megbízott egyik bizottsági tag felügyelete alatt még azon napon kidolgozni s a felügyelő bizottsági tagnak átadni köteles.

A feladvány kidolgozásának befejeztéig a jelölt senkivel sem érintkezhetik, de a szükséges törvénykönyvek rendelkezésére adatnak.

9. §. A vizsgáló-bizottság az írásbeli dolgozatokat következő napon megbírálván, azok felett tiukos szavazás utján szótöbbséggel határoz, melynél a szavazatok egyenlősége esetében az elnök szavazata dönt, s ha ez uton a munkalapot jónak találta, a jelöltet azonnal a szóbeli szigorlatra bocsájti, ellenkező esetben pedig a szigorlat ismétlésére 3—6 havi újabb határidőt tűz ki.

10. §. A szóbeli szigorlat nyilvánosan tartatik, az írásbeli feladványok és dolgozatok lényegének előadásában, s a vizsgáló-bizottság tagjai és elnöke által az 1. §-ban megjelölt tárgyak körében tett kérdések szóbeli megfjtésében áll; — e szigorlat a szigorló a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelven felül a törvényhatóság területén divatozó más nyelvek egyikében való jártasságra is kiterjesztendő.

11. §. A szóbeli szigorlat bevégeztével a bizottság a szigorló képessége felett, zárt ülésben a 9-ik §-ban megjelölt módon, szótöbbséggel határoz, határozatát azonnal nyilvánosan kihirdeti, s ha a jelöltet képesítettnek találta, erről neki a bizottság összes tagjainak aláírásával, — s a törvényhatóság pecsétjével ellátott bizonyítványt állit ki; ellenkező esetben, a szigorlat ismétlésére 3—6 havi újabb határidőt tűz ki.

12. §. A képességi bizonyítványban, különben minden más képességi osztályozás mellözésével mindig világosan kiteendő, hogy az illető mily nyelven vagy nyelveken tett szigorlatot, és találtattott képesnek a jegyzői hivatal ellátására.

13. §. A szigorlat letételéért külön díj nem jár, azonban a megvizsgált, a képességi bizonyítvány kiadgatása alkalmával a bizonyítványra szükséges bélyeg árán felül a jegyzői nyugdíj-alap javára, öt forintot meg nem haladó járulék fizetésére kötelezhető.

14. §. A vizsgáló-bizottság mindenesetben végérvényesen határoz, s határozatai ellen sem felfolyamodásnak, sem semminemü jogorvoslatnak helye nincs.

15. §. A vizsgáló-bizottság a szigorlatoknál rendes jegyzőkönyvet vezet, melyben a jelenlevő bizottsági tagok nevei, a szigorló neve, kora, születési helye, s a hozott határozatok röviden, a kiállított képességi bizonyítvány pedig egész terjedelmében feljegyzendők.

IV. Átmeneti intézkedések.

16. §. A jelenleg alkalmazásban levő jegyzők közül mindazok, kik az 1871. évi XVIII. törvényzcikk 75. §. végpontja szerint a szigorlat alól felmentve nincsenek, az 5. §-ban felsorolt kellékek beigazolása nélkül szigorlatra bocsátandók, s azt legkésőbb jövő 1873-ik évi márczius végéig letenni kötelesek, s ezen határidő lejártával azoknak állomása, kik a szigorlatot addig le nem tennék, vagy a jegyzői hivatal ellátására ismételt szigorlat után sem találtattának képesnek, — újabb választás utján lesz betöltendő. Közli: *Bóné Géza*, Fejérvármegye főjegyzője.

Dr. Neumann Armin ügyvéd urnak

a jelen évi jogászygyűlésen tett indítványa és beszéde.

(Folytatás).

A romai jogban határozott szabályok, a bizonyítási themáról, a bizonyítási teherről, vagy a tanubizonyítás értékéről a priori nem léteztek, a mit erről a régi jogkönyvekben találunk, legfelebb utmutatásnak tekint-

hető, melyet a bíró kövessen akkor, mikor saját logikája cserbehagyja. Világos példa erre a „de testibus“ nevű pandecta czim. Epen azon törvényzcikk, melyre a törvényes bizonyítási theoria hívei annyi elbizakodottsággal hivatkozni szeretnek.

En őszintén mondva, ezen pandecta czimben az ugynevezett praeventio előnek nyomára nem akadtam. Seholsom találtam azt, hogy a tanuk bármelyik osztálya a tanuskodhatási jogtól meg volna fosztva, — hanem igen is nyomára jöttem annak: miszerint bizonyos tanuknak etikai szempontból a tanuskodásra nézve visszautasítási jog van engedve. Sőt Diocletian után, midőn a régi ordo iuditorium megszűnt, és a jog és ténykérdés felett egy és ugyanazon bíró ítelt, még mindig azt találjuk, hogy a jog- és ténykérdés a régi szellemben különválasztattott; és csak azon korban, — melyet a történelem évkönyvei a romai erkölcsök hanyatlási korszakának czimeznek, melyben a jog a nép meggyőződésétől elidegenitetett, és a bírák az önkény és megvesztegetésnek lettek rabjai, csakis akkor találtattott czélszerűnek két ros között a kisebbet választani, — és a bíró működési körét lassan-lassan bizonyítási szabályokkal megszorítani. És így a constitutiók- és novellákban már egyes szabályokra bukkanunk, azonban még itt sem azon merev theoriára, mely tetőpontját a törvényes bizonyítási szabályokban éri el.

Csakis a canoni jog befolyása dicsékedhetik avval, hogy a bíró szabad felfogásának utolsó maradványait is kiküszöbölte, és a jogtudományt egy systemával meggazdagította, melynek kárhözható igája alatt perbeli eljárásunk az anyagi igazság rovására évszázadok óta nyög.

Nem azon befolyások, melyek a romai jog korszakában a szabad meggyőződés tönkrejutását idézték elő voltak itt mérvadók, nem a jogtanulmány hanyatlásának idejében épült ezen theoria fel, hanem epen annak felújult virágzása idejében. Bár mennyire csodálatosnak talaltassék ez állítás, mégis történelmi igazság, melynek meg vannak fontos természetes okai: a canoni jog ép oly kevéssé lehetett a bizonyítékok szabad méltánylásának terére, mint a mily kevéssé követhette a romai jog az abstract szabályait.

● Valamint a romai jog virágzása korában a szabad logicának feltétlen uralmat szerzett, ép ugy követelte a canoni jog eszméje okvetlenül a bíró szabad felfogásának teljes megsemmisítését a bizonyítási téren.

A romai egyház tana nemcsak a vallási dolgokban, hanem a szellemi élet minden térein legbensőbb szükségességből a positiv törvény feltétlen uralmát igényelte, mindenütt a merev dogma legyen mérvadó.

A törvény és a doctrina canonja az egyéni szabadságot kizárta minden tudományos kutatásnál. Ezen törekvésének helyt kellett foglalni az emberi szellemi tevékenység mind megannyi ágain, és valamint a csillagászati és phisicai felfedezések csak akkor juthattak napfényre, ha az egyház sanctioja sütötte reájok az igazság bélyegét, ugy az egyház canonalis befolyása a jogtudomány terén is anathamájával sujtotta mindazt, a mit ő helyeslésevel el nem látott.

A scholasticus canoni jognak főczélja volt a törvényt, annak holt betűjében conserválni és fenntartani, előtte a törvény nem mint az elő és folytonos kiképzésben foglalt jogeszmének gyümölese jelentkezik, hanem, mint a legfőbb jogi akarat, ennek pedig benső jogos vagy jogtalan volta feletti criticáját bűnnek és a merev szabály vagy a scholasticus deductio feladását vagy elhagyását önkénynek proclamálta.

A nép jogi meggyőződésének ezen, a középkorbeli doctrinából eredt jogban osztályrésze nem volt; a jogi dogma, mint a vallásbeli a laicustól csak vak engedelmet és nem meggyőződést követelt.

S így szorította a szomorú consequentia a köröket mind szűkebbre, csakhogy a józan észről minden szabadságot elvonjon, mig ezen tan magának — *a jogi igazság* — hirdetésével a koronát feltette.

A concret egyéni meggyőződésnek mi értéke sem volt többé, a törvény és nem a szabad emberi ész csinált igazságot, az abstract dogma a szabad buvázkodást bilincsbe verte, valóban egyike a legnagyobb kényszereknek, mely alá a szabad emberi szellem tereltetett.

A törvényes bizonyítási theoria polyp karjaival minden után nyult, a mi a bizonyítékok szabad méltánylásának a legkisebb tért engedhetett volna, az írásbeliség, a tárgyalási elv, a quod non est in actis, non est in munda szabálya, a bizonyítási thema és a bizonyítási teher tana, mind megannyian csakis egy és ugyanazon elv kifolyásai és mintha a bűnbeesés tanát a theologiából a jogtanra akarták volna alkalmazni, a nemo malus praesumitur elv felfordításával az egyének egész osztályait a priori tanuskodásra képtelennek nyilvánították, a bizonyítékok aritmetikai törvények, ugyszólván a mérőpálca szerint mérték; egész és félbizonyítékokról beszéltek, mintha félig bizonyított igazság létezne. A felelkek a priori privilegiumok lettek kiosztva, a mennyiben azokat jogi vélelmekek ruházták fel, és valóban uraim! gratulálhatunk magunknak, hogy a perrendtartás canonalisálásával csupán a canoni jog doctrinája és nem a zsinatok foglalkoztak; mert mitevők volnánk ma, ha hogy a polgári jog dogmája azon megmáshatlan elzártágra emeltetett volna, melynek mindaz esik áldozatul, a mi az egyház befolyása alá kerül.

Ime uraim! midőn a tudomány mindmegannyi terén az egyház befolyása ellen a háboru majdnem befeje-